

בס"ד

לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

עלון מס' 10 | פרשת ויגש תשפ"א

שמחת התורה

עומקה של תורה

קנין המצרים לפרעה

קנה אותנו ואת אדמתנו (בראשית מז יט)

נמכרה לפרעה, שהרי בני חורין נשארו ויכולים להיות עדיין בעלי הקרקע, רק הוצאתם מהקרקע הקודמת גילתה שאינם אלא שכירים לעבודתה.

ד: הבטחת ה' לאברהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' התקיימה באמצעות קניין זה, כיון ששאלו מאת המצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וטענו אנשי מצרים לאלכסנדר מוקדון (סנהדרין צא). שצריכים ישראל להחזירם, והשיב להם גביהה בן פסיסא שזה שכר על רד"ו שנות שיעבוד. אך קשה שפרעה הוא אשר שיעבד את ישראל ואילו הרכוש היה שייך לאנשי מצרים ואיך ניתן לשלם בזה את שיעבוד פרעה.

ה: על כן ספרה התורה את מאמר יוסף למצרים 'הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם', לומר שכל הרכוש אשר היה שלהם קודם הקניין שייך לפרעה בקניין גמור ואף תולדותם המושאלים, וכן מעשי ידיהם שלאחר הקניין, הלא נקנו לפרעה לכל ימיהם לעבודתם. על כן סרה טענת המצרים אשר כל רכושם ומעשיהם שייכים לפרעה, ונעשו תשלום שלו עבור שנות גלות להבטחת הרכוש הגדול.

(משך חכמה בראשית מז יט, שם שם כג)

א: ההבדל בין בקשת המצרים להיענות יוסף בולט לעין, הם בקשו שיקנה גם אותם לעבדים בקנין הגוף, אך יוסף ויקן יוסף את כל אדמת מצרים ואילו את העם רק 'העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו'. מדוע באמת לא נענה לבקשת המצרים לקנותם לעבדים, ולשם מה העבירם לערים אחרות.

ב: אף שמתאים קנין הגוף לעבדות אצל הגויים בהיותם שפלים וגופם כבהמה, אך השימוש בכח זה להשפלת האדם ודריסתו כפי שהיה במצרים הוא שלילי לחלוטין, ועל כן את הקרקע קנה יוסף לפרעה קניין גוף, אך את גופם של המצרים לא קנה כי אם את מעשי ידיהם.

זה שאמר להם יוסף 'הן קניתי אתכם היום', קניין למעשי ידיים שהוא קניין ליום וזמני במהותו (על אף שלא הייתה מגבלת זמן לקניין), 'ואת אדמתכם' בקניין רגיל ונצחי שהוא קניין הגוף.

ג: משום כך העביר יוסף את המצרים לערים אחרות, כיון שהם עצמם לא נמכרו אלא מעשי ידיהם ואין היכר שהקרקע

לתגובות והארות: K0548541508@gmail.com

אור הדעת

פרקי מחשבה

התגלות לילה

במראת הלילה (בראשית מו ב)

ג: אמנם יש להדגיש כי התגלות חוץ לארץ קיימת אך למי שכבר היתה התגלות במאור פנים בארץ ישראל, וכמבואר בגמרא (מו"ק כה). לפירוש השני ברש"י ד"ה שהיה לגבי יחזקאל שהתנבא בחו"ל מחמת שחלה עליו כבר נבואה בארץ.

ומשום כך גם תפילת ערבית שתיקן יעקב היא כנגד הקטרת איברים ופדרים שזמנה בלילה, אך הם המשך לעבודת היום כי אין עבודה המיוחדת ללילה לולי שמקבלת את כוחה מהארת היום.

ד: בעת הזאת, עומק חשכת הגלות, ניתן לקבל את התגלות יעקב זו של שעת צרה וחשכה, של גלות בלא הארץ והמקדש, אך התגלות זו אין מקומה אלא כהמשך לעבודת יום, לנבואה בעת רווחה והשראת השכינה בארץ ובמקדש.

על כן כאשר נוהג ישראל בדרך אבות הוא ממשיך את ההתגלות וההארה שהייתה להם ברווחה ואורה גם לעת צרה ולילה, אך אם חלילה הוא עם חדש הנוטש את מסורת אבות, הלא אין נבואה שורה בתחילה בחוץ לארץ ואין מקום להתגלות אלוקי יעקב בגלות וחשכה בראשונה.

(משך חכמה בראשית מו ב. ראה משך הלב)

א: אצל יעקב לבדו נאמרה צורת התגלות המשויכת ללילה, כאן ביציאתו למצרים וקודם לכן ביציאתו לחרן 'בחלום הלילה', ואילו אצל אברהם ויצחק (הגם שהייתה תרדמה בברית בין הבתרים) לא היתה התגלות המיוחדת ללילה.

ב: יעקב לבדו יצא בשתי פעמים הללו להשתקע בחוץ לארץ, מה שאין כן יצחק שהיה אך בארץ ואברהם שירד רק לזמן מפני הרעב, לקראת הסתר פנים של חוץ לארץ יש צורך במראה לילה וחלום המלמד שה' נמצא עם האדם אף בחשכת הגלות.

דבר זה נראה גם בתיקון התפילות, אברהם ויצחק תקנו את תפילות היום שהן ההתגלות האלוקית בהשגחה הגלויה, ואילו יעקב הדר בחוץ לארץ מקום חשכת הלילה לימד את קרבת הבורא דוקא מתוך מקום זה בתפילת החשיכה.

וכה בקשת נעים זמירות ישראל (תהילים כ ב), 'יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב' השם וההתגלות המיוחדת ליעקב לעת חשכת הצרה והלילה, הוא שיעמוד וישגב בצרת וחשכת הגלות.

משך הלב

מעשי תורה ויראה

רוח הקדש

פעם אחת שמעתי מרבנו (רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל) שמשתדל מאד בכל שבת קדש ללמוד את כל המשך חכמה על הפרשה, והיה אומר שזה חלק מהעונג שבת שלו. ובמיוחד היה רבנו שרוי בהתרגשות רבה אחרי פרשת ויגש, והיה שואל את הנכנסים אצלו אם ראו את המשך חכמה שבפרשת ויגש על הפסוק (מ"ו ב') ויאמר אלקים לישראל במראת הלילה וגו', והיה רבנו אומר שבלי ספק נכתבו הדברים ברוח הקדש שהופיע בבית מדרשו של האור שמה

(פניני רבנו יחזקאל ח"א עמ' מג)

חכמת חכמיו

בינת המקראות

ציטוט הוראה

עגלות על פי פרעה (בראשית מה כא)

א: פרעה הוא שציווה את יוסף לשלוח את העגלות (לעיל יט), מדוע יש צורך באזכור נוסף שהיה זה על פיו.

ב: לגודל חשיבות סוסי מצרים לא ניתן היה להוציאם כי אם מאת המלך (כמבואר מלכים א' י כח), ואם כן גם להוצאת המלך סירסו אותם כדי שלא יתרבו ויאבד ערכם, כמבואר לגבי פרה וחזירה (בכורות כח):.

ג: אילו היה יוסף מורה להוציא את העגלות היה בזה הוראה לסרסם, ובן נח אסור בכך (סנהדרין נו): והיה עובר משום לפני עור כמבואר (ב"מ צ). שיש בזה לפני עור.

ד: אשר על כן מדגישה התורה כי לא הייתה זו שליחותו של יוסף, אלא הוא אך העביר את דרישתו של פרעה למצרים, והם קיימו זאת כהוראת פרעה ולא כהוראה מחודשת של יוסף, ולכן לא היה בזה משום לפני עור.

(משך חכמה בראשית מה כא)